

5. Lane R. Political Culture: Residual Category or General Theory? *Comparative Political Studies*. Vol. 25. 1992. Pp. 362–387.
6. Snyder J. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*. Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, 1977.
7. Von Clausewitz C. *On War*. Ed. and trans. Michael Howard and Peter Paret. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976.
8. Wendt A. Identity and Structural Change in International Politics. In Lapid and Kratochwil, eds., *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. Pp. 47–64.

УДК 614.8

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/400-402

Віталій ГРИБАН

професор кафедри
фізичного виховання
та тактико-спеціальної підготовки,
доктор біологічних наук, професор

Ксенія НЕВІНЧАНА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**НЕБЕЗПЕКА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ПІД ЧАС
РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ЩОДО УКРАЇНИ**

Дослідження надзвичайних ситуацій, як і будь-якого іншого явища людського існування, потребує у першу чергу визначення дефініції досліджуваного. Так, у главі 1 Розділу I Кодексу цивільного захисту України надзвичайна ситуація (НС) ідентифікується як «обстановка на окремій території..., що характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією., застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності» [1]. У п. 1 і 2 статті 5 глави 1 даного Кодексу наводиться класифікація НС за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків. Отже, за характером походження надзвичайні ситуації поділяються на техногенні, природничі; соціально-політичні; воєнні. Таким чином, надзвичайна ситуація – це обстановка, спричинена небезпечним чинником або подією, і що, серед іншого, характеризується джерелом походження та масштабом збитків та/або жертв.

В Україні наразі є як ніколи актуальними питання воєнного характеру, тому буде доречним спочатку розглянути дефініцію воєнного стану для визначення контексту. Згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану», «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності...» [2] Президент Володимир Зеленський підписав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», що був затверджений 300 голосами Верховної Ради. Згідно з указом, воєнний стан запроваджується з 5:30 24 лютого 2022 року. Таке рішення було ухвалено у зв'язку з повномасштабним нападом Російської Федерації на Україну. [3,4]

Характеристика надзвичайних ситуацій під час воєнних дій та спричинених ними зазвичай не залежить від контексту конкретного конфлікту. Після початку індустріалізації економіки, війни також індустріалізувалися: наприклад, розробкою зброї масового ураження, що підвищило показники летальності і ступеня розрушення навколишнього середовища.

Надзвичайні ситуації воєнного характеру – це ситуації, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких

виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, сильнодіючих отруйних речовин, токсичних відходів, нафтопродуктів, транспортних та інженерних комунікацій тощо. Одні і ті самі НС можуть виникати як у мирний, так і у воєнний час. Воєнний час характеризується використанням значної кількості звичайної зброї, можливістю застосування зброї масового знищення та впливом, що дорівнює розмірам стихійних лих або й перевищує їх. Під час воєнних дій застосовується значна кількість зброї, яку поділяють на звичайну та зброю масового знищення. На озброєнні сучасних держав перебувають три основні види останньої: хімічна зброя; бактеріологічна (біологічна) зброя; ядерна зброя. Також до З.м.у. належать лазерна, інфразвукова, радіологічна, променева та деякі інші види зброї, проте відповідними міжнародними договорами заборонено застосування лише хімічної, біологічної та ядерної. На використанні останньої активно спекулює Росія у своїх загрозах.

Правила ведення війни мають під собою законодавчу базу, яку ратифікувала більшість країн світу. З метою гуманізації збройних конфліктів та зменшення заподіяної ними шкоди підписано низку міжнародно-правових документів, у яких сформульовано правила ведення війни, серед яких першою є Декларація про скасування застосування вибухових та запалювальних куль 1868; а фундаментальними можна вважати Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907; Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів 1925; Женевські конвенції про захист жертв війни 1949;

Конвенція про заборону розробки, виробництва і нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення 1972; Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 та інші. На жаль, слабкою стороною цих договорів є їх добровільні засади, тому у випадку, коли країна не має бажання дотримуватись принципів гуманізму при веденні воєнних дій, змусити її це зробити буде майже неможливо прямим шляхом, лише опосередковано (наприклад, через економічні санкції). Норми, які встановлюють покарання дій, що є власне порушенням законів та звичаїв війни, містять кримінальні кодекси і РФ, і Білорусі, але проблема полягає у тому, що правосуддя неможливе, якщо країна не визнає сам факт проведення нею війни.

Наслідки НС під час військових дій в Україні як втрат серед населення, так і завданих матеріальних втрат, як показує статистика, починаючи з уведення воєнного режиму. У репорті ООН станом на 10 жовтня повідомляється, що з 24 лютого 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, до 9 жовтня 2022 року Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) зафіксувало 15 592 втрати серед цивільного населення в країні: 6221 убитий і 9371 поранений. Варто зазначити, що йдеться лише про повністю підтверджені та ідентифіковані випадки. За даними МОМ і УВКБ ООН, з початку бойових дій майже третина українців були вимушені покинути свої домівки. Це одна з найбільших міграційних криз у сучасному світі. В Україні понад 6,2 мільйона осіб залишаються переселенцями через війну. Станом на 07.10.2022 зафіксовано понад 7,6 млн біженців з України в Європі. Подали прошення на тимчасовий притулок або аналогічні державні схеми захисту понад 4,2 млн біженців з України. 2,8 млн біженців з України прибули до РФ добровільно чи примусово. Падіння економіки також є важливим наслідком воєнних дій. На початку квітня Світовий банк прогнозував спад економіки України в цьому році на рівні 45,1% при інфляції на рівні 15% і її відновлення в 2023 році всього на 2,1%. За оцінками Світового банку, наприкінці березня збитки, завдані інфраструктурі та спорудам, становили приблизно 60 мільярдів доларів США, що майже збігається із оцінками, що надаються на постійній основі Київською школою економіки, що використовує методологію Світового банку. На даному етапі, прямі фізичні збитки становлять понад 100 мільярдів доларів США. Якщо додатково враховувати економічні втрати, яких зазнали компанії і приватні особи через війну, збитки зростуть в два або три рази. Наголошуємо, що економічна катастрофа є, без перебільшення, надзвичайною ситуацією національного масштабу, адже вона тісно пов'язана з гуманітарною катастрофою (голодом, неможливістю опалення тощо) і веде, серед іншого, до інфляції, дефолту, безробіття.

За даними Київської школи економіки (К8Е), що разом із урядом веде підрахунок втрат, завданих Україні російською агресією, сума прямих задокументованих збитків інфраструктури станом на 22 серпня 2022 року становить 113,5 млрд доларів. Отже, за

підрахунками економістів К8Е, а також як повідомили в Міносвіти та Міністерстві охорони здоров'я, загалом з початку війни Росії проти України пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше: 15,3 тис багатопверхівок, 115,9 тис приватних будинків, 2061 заклад освіти (261 школа зруйнована повністю), 934 медзаклади (127 лікарень зруйновані повністю), 798 дитячі садки, 715 культурні споруди, 388 підприємств.

За оцінками експертів проекту «Росія заплатить» мінімальні потреби у відновленні зруйнованих активів наближаються на той час до 200 млрд доларів.

Соціальні проблеми, з якими вже зіткнулася або які чекають нашу країну попереду, досить повно описані у «Наслідки війни в Україні: готуємося зараз до прийдешнього дня» – статті вченого-практика, що спеціалізується на конфліктах, Рея Сальваторе Дженнігса. Оскільки українці потребують від свого уряду соціальних виплат, засобів до існування та відновлення послуг, уряд, окрім іншого, намагатиметься надати реабілітаційні послуги мільйонам чи більше українців, які справедливо вважатимуться «ветеранами « цього конфлікту, а також допомогу 70 відсоткам населення, яке, як очікується, зіслизне у прірву бідності внаслідок війни до кінця 2022 року. Кількість мін та нерозірваних боєприпасів на українській землі зростає щотижня. Хоча в деяких областях розпочато зусилля щодо усунення цих небезпек, потрібні ще багато років затратних і кропітких операцій з очищення. Мають бути розроблені справедливі та прозорі засоби для винесення судового рішення щодо майнових втрат та надання компенсації. Потрібно вжити заходів для запобігання поширенню хвороби – проблема туберкульозу, резистентного до ліків, в Україні є одним із найгірших у світі.

Іншою проблемою соціально-медичного характеру є той факт, що зараз система охорони здоров'я перевантажена і звичайними зверненнями громадян, так і наданням меддопомоги тим, хто постраждав від поранень, пов'язаних з війною – і цивільних, і військових. «Єдине в чому ми безсилі – у нас руйнуються заклади охорони здоров'я і це руйнування є суттєвим. З 24 лютого вже зруйновано 18 лікарень, що були призначені для госпіталізації пацієнтів з СОУГО-19. Ще 15 частково зруйновані, близько 100 лікарень перебувають на тимчасово окупованих територіях. Враховуючи такі втрати медичної інфраструктури, можуть виникати проблеми по маршрутизації пацієнтів або по якості надання меддопомоги» – стверджує Ігор Кузін, заступник міністра охорони здоров'я, головний державний санітарний лікар.

Хоча до закінчення воєнних дій і повної деокупації території України зарано робити висновки про збитки, нанесені внаслідок воєнних дій, та кількість постраждалих (з плином часу та ціленаправленими на приховування доказів воєнних злочинів діями агресора точну кількість жертв і полонених/примусово вивезених громадян не уявляється можливим встановити взагалі), існуючі дані розкривають колосальні людські, інфраструктурні, фінансові втрати. Міграційна та економічна криза в Україні та світі стали викликом, із яким нам ще доведеться впоратися спільними зусиллями, окрім, звісно, першочергового встановлення правосуддя над агресором після закінчення воєнних дій.

1. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 02.10.2012 р. № 5403-VI : станом на 6 серп. 2022 р. (дата звернення: 07.10.2022).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389- VIII : станом на 29 верес. 2022 р.

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 17 серп. 2022 р.

4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». Офіційний вебпортал парламенту України. URL : [ЇЖКІ/ ІІПрЖ//акоп.іжІа.до\ііа/Іа\уЖІіо\у/21\(.\).2-20:Te\1](https://zakon.rada.gov.ua/lis/show/64%2F2022) (дата звернення: 07.10.2022).